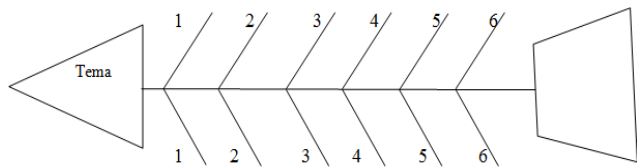

Klaster texnologiyası. Onda oqıwshılar deduktiv metodqa say rawishte jeke tártipte yamasa toparlarğa bólinip islenedi.

Balıq skeleti texnologiyası. “Balıq skeleti” texnologiyasınıń klasterde oqıtılutıǵın almasıq sóz shaqabına baylanıslı temalardı túsindiriw hám bekkemlew processinde bul metodtı qollaw arqalı sabaqtıń jánede ónimli bolıwın támiyinlese boladı.

“Balıq skeleti” texnologiyası sxeması

Qaǵıydası: Balıq skeletiniń bas bólegine Almasıq tema atı yamasa temaǵa baylanıslı ulıwmalıq qaǵıyda qoyıladı. Skelettiń joqarıdaǵı qabırǵalarına almasıqtıń mánilik túrleri izbe – iz jazılса, tómengi bólimlerine hár bir almasıq túrlerine misallar jazıladı.

Kishi toparlarlarda islesiw. Kishi toparlarda islesiw texnologiyasında sabaq processinde barlıq oqıwshılardı aktivlestiriw múmkinshiligine iye boladı. Kishi toparlarda islesiwde jolları tómendegilerden ibarat:

1) Tapsırma, quramalı másele yamasa soraw tiykarında mashqala tańlap alınadı.

Tapsırmada qarama – qarsı tárepler bolıwı maqsetke muwapıq boladı.

2) Kishi toparlar qalıplestiriledi. Toparlardaǵı oqıwshılar sanı shama menen 5-6 bolıwı kerek.

3) Toparda islew waqtı belgilep alınadı.

Mısalı, 4 topar dúzilip toparlardıń hár birine almasıq sóz shaqabı qatnasqan 6 gáp beriledi. Oqıwshılar bul gáplerdeǵı almasıq sóz shaqabın tawıp, almasıqtıń qaysı túrine kiriwin anıqlawı kerek. Kishi toparlarda islesiw processinde bólek máseleler maydanınan óz pikirin toparda talqılawǵa, hár túrli pikirlerdi salıstırıp, ulıwma juwmaq shıǵarıwǵa úyretiledi. Sonıń menen birge, hár bir oqıwshı topar aǵzası retinde klaslasları aldında sózge shıǵıp, topar aktivligin asırıwǵa hárezet etedi hám bul menen oqıwshılarda kópshilik aldında shıǵıp sóylew, óz pikirin ayta alıw, pikirlerin jámley alıw, qátesiz hám shıraylı jazıw sıyaqlı kónlikpe hám ilimiy tájriybelardi qalıplestirip baradı.

Pikirimizdiń juwmaǵı retinde sonı aytıwımız múmkin, oqıwshılarda sabaqtı túsindiriw barısında dáslep temanı awızeki tárizde bayan etip, hár bir qaǵıydalarǵa óz aldına misallar keltirip ótilse hám oqıwshılardıń ózinende misallar soralsa sabaqtıń interaktiv metodta ótiliwi támiyinlenedi. Nátiyjede, oqıwshılar almasıqqa óz betinshe misallar keltiriwi temanı jaqsıraq ózlestiriwi hám ózleride misallar keltiriwde qatnasqanlıǵı ushın tema esinde jaqsıraq saqlanıw qalıwı támiyinlenedi.

Ádebiyatlar

1. Aminova S. Ona tili darslarida noanaviy usullar. Til va adabiyot talimi. – Toshkent, 1995. 17-18-b.
2. Bektoshev Sh. Ona tili darslarida óyin usulidan foydalanish. Til va adabiyot talimi. – Toshkent, 1993. 15 – 16 b.
3. Bobomurodova A. Y. ona tili talimi jarayonida óyin – topishmoqlardan foydalanish. -Toshkent. 1996. 146-b.
4. Boqieva X. Har darsda hamkorlik Boshlangich ta’lim – Toshkent, 2008 28-29-b.
5. Yo’ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. –T.: Pedagog, 2004.
6. Zamonaviy o’zbek tili. Morfologiya. Mualliflar jamoasi. -T., 2008.

REZYUME. Mazkur maqolada olmosh so’z turkumini innovatsion texnologiya yordamida o’qitishning ahamiyati haqida so’z yuritilib, bu interaktiv metodlarning bir nechta keltiriladi.

РЕЗЮМЕ. В этой статье говорится о важности обучения местоимениям с использованием инновационных технологий и представлены некоторые из этих интерактивных методов.

SUMMARY. This article talks about the importance of teaching pronouns using innovative technologies and presents some of these interactive methods.

O’QUV JARAYONIDA INTELLEKTUAL TIZIMLARDAN FOYDALANISH

D.E.Toshtemirov – pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Guliston davlat universiteti

Tayanch so’zlar: axborot, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, intellektual tizim, mustaqil ta’lim.

Ключевые слова: информация, информационно-коммуникационные технологии, интеллектуальная система, самостоятельное обучение.

Key words: information, information and communication technologies, intellectual system, self-study.

Biz texnik va texnologik yangilanishlar asosida axborotlashgan va globallashtan davrda yashamoqdamiz. Bunday sharoitda intellektual salohiyatni oshirish, ilg’or loyihalar va ishlanmalarni amaliyotga tez hamda samarali tatbiq qilish mamlakat taraqqiyotida alohida ahamiyatga egadir. Buning uchun bugungi talaba yoshlarga zamon talabi darajasida bilim berishga yo’naltirilgan o’quv-metodik tizimni yaratishimiz kerak.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o’quv jarayoniga samarali qo’llashda ular asosida yaratilgan intellektual tizimlarning o’rni alohida ahamiyat kasb etadi. Intellektual tizimlar o’quv jarayonini tashkil etish va boshqarishda, o’quv rejalar, o’quv dasturlari va o’quv materiallarini yaratishga tavsiyalar ishlab chiqishda, test asosida baholash va nazorat qilish ishlarida pedagogik xodimlar va rahbarlarga ko’makchi vazifasini bajaradi.

Hozirgi vaqtda intellektual tizimlarni tadqiq etish va yaratish bo’yicha bir qancha yo’nalishlarda tadqiqotlar olib borilmoqda. Bilimlarni taqdim etish, bilimlardan foydalanish (inson fikrlashiga o’xshash modellar), muloqot (inson va sun’iy intellekt o’rtasida), qabul qilish (vizual tarzda), ta’lim berish va ta’lim olish (muammoli vaziyatlarni tashkil etish) kabilar shular jumlasidandir [1].

Intellektual tizim deganda aqliy hatti-harakatlarga nisbatan kompyuter tizimining qobiliyati tushuniladi. Bu tizim

yordamida kompyuter imkoniyatlari orqali ta’lim oluvchilarni o’qitish va bilim darajalarini baholash mumkin [2].

Dars jarayoni uchun tavsiya etilgan, o’quv maqsadlari uchun mo’ljallangan intellektual tizimlarni bir necha guruhlarga bo’lish mumkin. Ular quyidagi guruhlarni tashkil qiladi:

- axborot-ma’lumotlar tizimi;
- intellektual mashq va masalalar uchun mo’ljallangan tizimlar;
- boshqarish tizimlari [1], [3].

Talabalarining mustaqil ta’lim olishini tashkil etishda axborot texnologiyalaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Ma’lumki, o’quv materiallarining turli shakllari, jumladan o’rganiladigan jarayon va hodisalarni virtual shaklda aks ettiradigan elektron o’quv-metodik resurslar, yangi mavzularni o’zlashtirish jarayonida vujudga keladigan savollarga ixtiyoriy vaqtda to’la javob olish imkoniyatini beradigan integrallashgan elektron lug’at-ma’lumotnoma, tabiiy fanlarni yo’nalishlari bo’yicha virtual laboratoriya va namoyish-tajriba mashg’ulotlari talabalar tomonidan o’quv fanlarini mustaqil o’rganishga zarur bo’ladigan resurslardan sanaladi. Mustaqil ishni tashkil etishda yuqorida sanab o’tilgan axborot resurslardan foydalanish tartibi har bir talabaning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda belgilanadi.

Hozirgi kunda talabalar mustaqil ta'limini tashkil etishda ta'lim olishning intellektual tizimini yaratish va joriy etish dolzarbligi quyidagi omillar bilan belgilanadi:

- talabalarining mustaqil ta'lim olishga bo'lgan ehtiyojini e'tiborga olish va uni amalga oshirish uchun yetarli shart-sharoitlar yaratib berish;

- ta'lim tizimining turli yo'nalishlarida talabalarining faol ta'lim olish shakllariga bo'lgan ehtiyojini aniqlash va uni joriy qilish;

- talabalar tomonidan ta'lim mazmuni, metodi va zamonaviy vositalarini mustaqil tanlashlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratish;

- fan va texnika taraqqiyotining bugungi darajasi bilan mukammal tanishtirish va bo'lajak mutaxassislarni kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirish;

- oliy ta'lim muassasalarining elektron axborot-ta'lim muhiti va integrallashgan o'quv-ilmiy resurslarini yaratish;

- ta'lim jarayonini axborotlashtirish borasida to'plangan ilg'or tajribalarni amaliyotga joriy etish;

- zamonaviy axborot texnologiyalari muhitida talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish imkonini beruvchi elektron o'quv-metodik majmualar yaratish;

- talabalar mustaqil ta'lim olishlarini tashkil etish, amalga oshirish va nazorat qilishga oid o'quv-metodik adabiyotlar, tavsiyalar, ishlanmalar, yo'riqnomalar, ko'rsatmalar ishlab chiqish va boshqalar [4].

Ta'lim olishning intellektual tizimini joriy etishning asosiy maqsadi – ta'lim jarayonini individuallashtirish va tabaqalashtirish tamoyillari asosida tashkil etishni ta'minlash, ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatayotgan yetakchi professor-o'qituvchilarning kasbiy salohiyatlariga tayangan holda, ta'lim sifatini oshirish, talabalar uchun uzluksiz ta'lim olish imkoniyatini yaratish, ta'limning turli shakllarini o'zaro bir-biriga muvofiqlashtirishdan iborat.

Bugungi kunda ta'lim jarayonini takomillashtirishning asosiy omillari sifatida kompyuter bilan muloqotni, elektron axborot-ta'lim resurslari orqali o'quv-metodik ta'minotni yaratish, o'quv jarayonini kompyuterli axborot-ta'lim muhiti va zamonaviy talabalar darajasida tashkil qilish, ta'lim berishda gipermatn, multimedia, axborot-kommunikatsiya tizimlaridan keng foydalanish kabilarni qayd etish mumkin.

Intellektual tizimning asosiy tashkil etuvchilari talabalarga tanlangan mavzular haqida to'liq axborot berish, mashq va masalalar bilan ta'minlash, o'z-o'zini nazorat qilish uchun baholash tizimlaridan iborat. Intellektual tizimlar elektron darsliklar va ta'lim portallari orqali ta'lim oluvchilarga xizmat qiladi.

Intellektual tizimlar asosida mustaqil ta'limni tashkil etishning quyidagi imkoniyatlari mavjud:

- talabalar mustaqil ishlash imkoniyatining kattaligi;

- o'quv-metodik ta'minotning rang-barangligi;

- ta'lim olishni individuallashtirish;

- etakchi oliy ta'lim muassasalari hamda ilmiy markazlarda faoliyat ko'rsatayotgan yuqori malakali professor-o'qituvchilar hamda olimlar salohiyatidan keng foydalanish;

- talabalar bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazishga sharoit yaratish;

- multimedia texnologiyalarini qo'llash orqali talabalarda o'qishga qiziqishni o'ttirish;

- real holatlarda namoyish qilinishi qiyin, yoki murakkab bo'lgan jarayonlarni modellashtirish va kuzatish imkoniyatlarini yaratish;

- talabalarining amaliy kasbiy ko'nikma va malakalarini shakllantirish va rivojlantirishda o'quv trenajer vazifasini bajarish;

- talabalarining kurs ishlari, bitiruv malakaviy ishlarini bajarishda o'quv materiallari bilan mustaqil tanishish, tanlab olish, turli ma'lumotlarni tahlil eta olish kabi malakalarni shakllantirish va boshqalar.

Intellektual tizimlar uchun tayyorlanadigan didaktik materiallarni ishlab chiqishga bir necha pedagog-o'qituvchilar va muhandis-texnik xodimlar jalb qilinadi. Ularga qo'yiladigan talabalar va vazifalar quyidagilardan iborat:

O'qituvchi, muallif - o'quv materialining mazmuni va o'quv kursini to'ldirish bilan bog'liq masalalarni bajaradi.

Texnik mutaxassislari - o'quv kursida texnik vositalarni qo'llash muammolari bilan shug'ullanadi (yuklash, tarmoqqa kirish, texnik xatolar va h.k.).

Psixolog - muammoli vaziyatlar muhokamasi, o'quvchining shaxsiy xususiyatlari, o'qitish strategiyasini tanlash, o'quvchilarning psixologik monitoringini muhokama qilish masalalari bilan shug'ullanadi.

Talabalar – intellektual tizimdan foydalanuvchi, o'quv faoliyati yakka va guruh shaklda tashkil qilinishi mumkin.

Pedagogik jamoa - tajriba almashish, muammoli vaziyatlarni hamkorlikda echish, talabalar faoliyatini baholashda faoliyat ko'rsatadi.

Bugungi kunda olib borilgan pedagogik tajribalarda o'quv jarayonida o'qitishni takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish omilini quyidagilar belgilashini ko'rsatmoqda: avtomatlashtirilgan axborot-ta'lim resurslari yordamida o'quv-metodik ta'minotni yaratish, o'quv jarayonini kompyuterli axborot-ta'lim muhiti vositasida tashkil qilish, ta'lim jarayonida gipermedia, multimedia, axborot-kommunikatsiya vositalari, intellektual tizimlardan keng foydalanish.

Adabiyotlar

1. Рыбина Г.В. Основы построения интеллектуальных систем. – М.: Финансы и статистика; ИНФРА-М. 2010. -С.432.
2. O'zbek tilining izohli lug'ati, 5 jildli. -T.: O'zbekiston milliy entsiklopediyasi, 2007. 592-b.
3. Toshmurov D., Qulmamatov S. Mustaqil o'qishda intellektual tizimlardan foydalanish. Kasb-hunar ta'limi. 2013. № 3, 30-32-b.
4. Begimkulov U.Sh. Pedagogik ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. Monografiya. - Toshkent: "Fan", 2007. 160-b.

REZYUME. Maqolada o'quv jarayonida intellektual tizimlardan foydalanish muammosi, o'quv maqsadlari uchun muljallangan intellektual tizimlar, intellektual ta'limiy tizimlarda qo'llaniladigan texnologiya turlari haqida fikrlar bayon qilingan.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются проблемы использования интеллектуальных систем в учебном процессе, различных классификации интеллектуальных систем учебного назначения, виды технологий в интеллектуальных обучающих системах.

SUMMARY. The article deals with the problems of using of intellectual systems in the process of self-education, the different classifications of intellectual systems of educational purposes, the types of technologies in intellectual tutoring systems.

БАЛАНДЛИККА САКРОВЧИ ҚИЗЛАРИНИҢ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРГАРЛИК МЕЗОНЛАРИ

Н.Т.Тўхтабоев – профессор

Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия ва спорт университети ҳузуридаги

Жисмоний тарбия ва спорт институти

Таянч сўзлар: баландликка сакровчи кизлар, машғулот жараёнлари, махсус жисмоний тайёргарлик, жисмоний тайёргарлик мезонлари.

Ключевые слова: девушки-прыгуны в высоту, тренировочные процессы, специальная физическая подготовка, критерии физической подготовленности.

Key words: high jumping girls, training processes, special physical training, physical fitness criteria.

Долзарблиги. Бугунги кунда жаҳонда енгил атлетиканинг баландликка сакраш турига спортчиларни

тайёрлаш тизими ва машғулот жараёнларини замон талабларига мос равишда режалаштириш,